

Návrat domů

Beran se vrací k povídkovému žánru a v souladu s očekáváním se jedná o návrat zdařilý

★★★★

Povídky Stanislava Berana lze zařadit k textům carverovského typu — neoplývají třeskutými pointami a zpravidla ani dramatickými zvraty. Jazyk povídek je věcný, stručný, se smyslem pro ozvláštňující detail — takovým může být například odraz sklenice s kořalkou na paži výčepního. Důležitou roli hrají nepřilíš stylizované, spíše odposlouchané dialogy postav — obyčejných lidí, často outsiderů.

To hlavní se neodehrává vně, v opakujících se kulisách venkova, hospody či lidských obydlí, ale uvnitř protagonistů, kteří jako by se nacházeli na pomyslné existenciální hranici mezi minulostí a nejasnou budoucností. Jako by je čekal krok do neznáma a oni se ohlíželi zpět, hledající oporu. Ale i minulost má tendenci unikat mezi prsty. Tyto formulace se mohou jevit jako dosti vágní, avšak

právě melancholická neuchopitelnost údělu jednotlivých postav je charakteristickým rysem Beranových povídek.

Život jeho hrdinů sestává z všedních opakujících se epizod, někdy hraničících až s kompulzí, jako je tomu u bývalého řidiče autobusu vyprovázejícího každý dálkový spoj, u gamblera vracejícího se k výherním automatům či sběratele trofejí v podobě sádrových odlitků — posmrtných masek. Je na nás, abychom čekali, zda dojde k vytržení z onoho věčného kruhu opakování, zřídka však dojdeme alespoň příslibu. Jako by člověk neměl sílu ke změně, navzdory vědomí neúnosnosti dalšího setrvání v zavedeném způsobu existence.

Ono slovo existence je v případě Beranových povídek přiléhavé — jako existenciálně laděné byly ovšem svého času nazývány také prózy Jana Balabána... Myslím, že právě blíženectví obou autorů je na první přečtení zřejmé. Nikoli ovšem ve smyslu epigonství, ale v čerpání z podobných zdrojů. Vnější podobnost tkví samozřejmě i v žánru, povídce, kde jsou si oba autoři nejjistější.

Klíčovým motivem próz Stanislava Berana jsou mezilidské vztahy, mnohdy troskotající či poznamenané stereotypem, nudou a zvláštním nepochopením. Jeho postavy paralelně koexistují uzavřeny ve vlastních vesmírech. Často se s nimi setkáváme v okamžiku, kdy své protějšky pozorují (řečeno slovy Josefa Kainara), tak, jako „zvíře se dívává na jiné“, s onou zvláštní schopností

nahlédnout svůj život a život svých blízkých jakoby z vnějšku.

Nejsilnější je autor tam, kde se jedná o nejintimnější druh vztahu — vztah otce a dospělého syna, partnerů, starých manželů, rodiče a dítěte... tam všude se Beranovy texty intenzivně dotýkají lidského údělu. Takovými povídkami jsou například „Pánské hry“, „Kurník“ či „V nebi není nikdy noc“. Vrcholem autorova stylistického umění se však stávají poslední věty. Jednu za všechny: „Neodpověděla, připadalo mu najednou, že i přes peřinu cítí chlad, který z ní sálal a stoupal jeho horkou rukou vzhůru k hlavě.“

Nejméně přesvědčivý je naopak tam, kde jsou si postavy nejjzdálenější. V povídce „Macarát“ je to válečný veterán z bitvy u Tobruku a užvaněný taxikář — snad je to dáno tím, že jejich světy jsou si cizí už od prvního okamžiku a nevzniká mezi nimi silné napětí. Stejně tak vztah muže pěstujícího si nenávisť vůči celé vesnici kvůli křivdě z padesátých let v povídce „Trofejní kus“ zůstává málo věrohodným gestem.

Žena lamželezo a polykač ohně nicméně čtenáři připravují silný zážitek a po nějaké době zase ukotvují povídkový žánr v současné české literatuře. Myslím, že v době románů a novel potvrzuje návrat k intimnějšímu žánru autorovu jistotu, že ví, co dělá. V povídkách je zkrátka doma.

Kryštof Špidla

Stanislav Beran: *Žena lamželezo a polykač ohně*, Host, Brno 2013